

første større tvangsmæssige flytning fandt sted som følge af Lausanne-fredstraktaten af 1923, der fastlagde grænserne mellem Grækenland og Tyrkiet og ifølge hvilken 1½ million etniske grækere (græskortodokse) af tyrkisk nationalitet blev tvunget til at forlade Lilleasien og bosætte sig i Grækenland, mens ca. 400.000 etniske tyrkere (muslimer) af græsk nationalitet blev tvunget til at forlade Grækenland og bosætte sig i Tyrkiet. Lausanne-traktaten er fortsat væsentlig for den tyrkiske opfattelse af mindretalsspørgsmål og påberåbes som forklaring af tyrkernes forhold til kurderne.

Traktaten bestemte, at en kommission bestående af repræsentanter for Grækenland, Tyrkiet og Folkeforbundets Råd overvågede folkeudvekslingen samt afviklingen af jord og ejendom. Personudvekslingen forløb hurtigt, men problemerne vedrørende ejendom og formue viste sig uløselige. Som løsning blev sagen afslutningsvis afviklet ved et »lump sum arrangement«.

Ifølge nugældende folkeret vil en traktat om tvangsflytning formentlig være ugyldig som stridende mod *jus cogens* (ufravigelige folkeretlige normer såsom folkenes ret til selvbestemmelse og forbudet mod magtanvendelse).

Mellem Grækenland og Bulgarien blev der i 1919 indgået en konvention vedrørende anerkendelse af gensidig *frivillig udvandring*. For at opmuntre folk til at udvandre tillod konventionen ikke alene, at de medtog deres flytbare ejendele og fik afviklet ejendom, men også at den enkelte fik del i værdien af fællesskabets ejendomme (skoler, kirker, hospitaler m.m.). I 1920 nedsattes en kommission, der fulgte og afviklede emigrationen samt de udestående økonomiske overførsler. I forbindelse med flytningen opstod imidlertid problemer med hensyn til betydningen af den nærmere afgrænsning af ordet »communities«. I et responsum udtalte Den Internationale Domstol, at begrebet fællesskab var det historiske og traditionelle begreb for grupper i det pågældende område, der levede i et fællesskab gennem race, religion, sprog eller traditioner forenet af en samhørighedsfølelse med det formål at bevare fælles traditioner.

ad (b)

De fleste af de ovenfor omtalte instrumenter på mindretalsområdet sigter mod at løse pro-

blemer under det niveau, hvor der er tale om territoriale konsekvenser. De pågældende aftaler m.v. retter sig især mod de tilfælde, hvor et mindretal gør krav på at blive accepteret med eget sprog, religion, kultur og traditioner. Som det er fremgået, danner disse instrumenter imidlertid et meget broget billede, der samtidig kun ufuldstændigt tilbyder acceptable løsninger på de pågældende mindretalsproblemer. Det er derfor især med henblik på denne kategori, at opfindsomhed og ikke mindst politisk vilje må mobiliseres.

B. Nye instrumenter?

Et tilbagevendende kritikpunkt mod de hidtidige bestræbelser på mindretalsbeskyttelsesområdet er, at staternes forpligtelser i overvejende grad er defineret som politiske og ikke juridiske forpligtelser. Europarådets rammekonvention, som er omtalt ovenfor, betegner således en undtagelse. Man kunne i forlængelse af denne tankegang diskutere, om indsatsen i højere grad skulle tilrettelægges i form af juridiske, evt. domstolslignende procedurer. De kvaliteter, der især i den vestlige kulturkreds forbindes med domstolsbehandling i retning af uafhængighed, upartiskhed og grundig sagsbehandling, ville selvsagt være af meget stor betydning netop i forhold til løsningen af mindretalsproblemer. Fra Den Internationale Domstol og fra Europarådets Menneskerettighedsdomstol foreligger en vis erfaring. Men denne erfaring tyder også på, at domstolsordninger eller domstolslignende ordninger kun under visse (gunstige) omstændigheder er en farbar vej til løsningen af politiske konflikter.

Situationen i det tidligere Jugoslavien, hvor det internationale samfund på den ene side søger at gøre et krigsforbryderansvar gældende over for de bosnisk-serbiske ledere i henhold til Sikkerhedsrådets resolution nr. 827 (1993) og på den anden side forfølger en strategi, som indebærer politiske forhandlinger med de samme ledere, er en illustration af dette dilemma. I visse, formentlig ret enkeltstående tilfælde vil de modstående parter kunne enes om at udsondre et eller flere stridsspørgsmål til domstolsafgørelse eller tilsvarende og forpligte sig til at respektere den afsagte afgørelse. Men nogen bred vej til problemløsning på mindretalsområdet vil der formentlig ikke blive tale om. Betydningen af, at der undertiden træffes afgø-